

SJEF I EGET HUS

SJEF I EGET HUS

Utgitt av: Norsk forbund for utviklingshemmede

Forord

Målet er at mennesker med utviklingshemning skal kunne bo i eget hjem. Det gjør 4 av 5 ellers i Norge, og så er det bare 1 av 6 personer med utviklingshemning som gjør det.

Hvorfor er det slik? Det er fordi det er så mange som tror de ikke kan klare det. I denne boka forteller vi om noen av dem som har fått det til. Vi håper dette kan hjelpe andre til å få egen bolig. Du kan ikke få et slott, men de 9 du møter i denne boka har vist at det går an å få et hjem de selv eier. Vi må jobbe for å forandre samfunnet. Det er slitsomt, men det går når hele familien står sammen.

Uten de ni som har fortalt historien sin, ville det ikke blitt noen bok. Husbanken er den viktigste hjelperen når du skal kjøpe ditt eget hjem. Husbanken har også gitt penger slik at denne boka kunne komme ut. Takk alle sammen!

Vi håper denne boken fører til mange nye glade huseiere!

Oslo, august 2009
Helene Holand
Forbundsleder NFU

Tekstene er basert på "Ni mennesker med utviklingshemning viser VEIEN FRAM TIL EGEN BOLIG" av Bitten Munthe-Kaas og Lillian G. Rasmussen og er bearbeidet og tilrettelagt av Inger Johanna Hoftun og Sissel Hofgaard Swensen.

Innhold

Innledning.....	6
Truls Eide fra Askøy	8
Ellen Frogner fra Horten	18
Håvard Busvold Sandvik fra Karasjok	28
Nelli Jeanetta Hansen fra Arendal	40
Kirsti Kverneland og Steinar Pettersen fra Drammen	50
Andreas Nylund fra Tranøy	60
Linda Ingvaldsen fra Bømlo	70
Lars Erik Færevåg fra Haugesund	80

NI HUSEIERE MED UTVIKLINGSHEMNING

Innledning

I løpet av 1990-årene ble alle institusjonene for personer med utviklingshemning lagt ned. Stortinget hadde sagt ja til ansvarsreformen som ga alle rett til å ha sitt eget hjem. De som bodde på institusjon, flyttet hjem til kommunene sine, og mange flyttet fra foreldrehjemmet til eget hjem.

De fikk ikke bare rett til et eget hjem. Reformen sa også at personer med utviklingshemning skulle ha rett til å velge selv, til å bestemme over sitt eget liv. Dette sto også i "Lov om sosiale tjenester" som kom i 1993. Ble det slik? Vi kan vel si det er blitt mye bedre, men at det fortsatt er et stykke igjen.

Det er ennå stor forskjell på livet til mennesker uten en funksjonshemning og mennesker med en funksjonshemning. I 2007 fikk to forskere i oppdrag å finne ut hvordan personer med utviklingshemning egentlig hadde det. Fikk de den hjelpen de skulle ha, tok folk dem med på råd, bodde de slik som de fleste andre?

Svaret var nei. De fleste bor ikke som andre. Få eier sin egen bolig. Folk begynte å spørre hvorfor.

Noen mente det var fordi mange mennesker ikke tror personer med utviklingshemning kan klare seg selv. Det er riktig at de trenger mer hjelp enn mange andre. Men når samfunnet legger til rette for det, klarer de så mye mer enn folk flest tror. Personer med utviklingshemning som har flyttet i egne boliger, har vist dette. Politikere har tvilt, de ansatte ved boligkontorene har tvilt. Skal virkelig personer med utviklingshemning ha sin egen bolig? Er det ikke bedre at kommunen bygger til dem? Men foreldre og familie har trodd på det, arbeidet for det, fått det til. Det har ført til at stadig flere nå ser med større respekt på personer med utviklingshemning.

I denne boka møter vi noen mennesker med utviklingshemning som har trosset vanskelighetene og enten kjøpt eller bygget bolig selv. Disse personene er veldig ulike. Noen bor på landet, andre bor i byen. Noen trenger liten hjelp til daglige gjøremål. Andre trenger mye hjelp for å leve et godt og selvstendig liv.

Den ni personene som forteller om sine erfaringer med å skaffe seg eget hjem er:

- Truls Eide som bor i egen leilighet på Askøy
- Ellen Frogner fra Horten som nettopp har flytta inn i egen leilighet
- Håvard Busvold Sandvik fra Karasjok som har bygget hus i et kommunalt boligfelt
- Nelli Jeanetta Hansen fra Arendal som trives godt i eget hjem
- Kirsti Kverneland og Steinar Pettersen som kjøpte hus i Drammen for mange år siden og fortsatt bor der
- Andreas Nylund fra Senja som har bygget hus i nærheten av foreldrene sine.
- Linda Ingvaldsen fra Bømlo som har bygget sammen med fire andre og dannet borettslag
- Lars-Erik Færevåg som har bygget eget hus i Haugesund

Truls Eide fra Askøy utenfor Bergen er 28 år. Foreldrene hans heter Torhild Håland og Oscar Eide. Han har Downs syndrom, men klarer seg fint med lite hjelp. Jobben hans er treproduksjon. For tiden snekrer han spesialpaller. Han jobber fra 8.00 til 15.00.

Foreldrene tenkte å bygge leilighet til han i huset sitt, men det ville ikke Truls. Truls hadde lyst til å flytte hjemmefra. Det ble enda viktigere for han etter at han gikk et år på Jæren Folkehøgskule, på en linje der de lærte å klare seg selv.

Da Truls var 22 år, kjøpte han en andelsleilighet i et nytt borettslag på Florvåg. Før han kunne kjøpe leilighet, måtte han vite at han hadde råd til det.

NAVN: Truls Eide

ALDER: 28

BOR I: Andelsleilighet i borettslag

ADRESSE: Ospedalen 269, 5300 Kleppestø

BYGGEÅR: 2006

ANTALL ÅR I EGEN BOLIG: 3 år

TJENESTER: Brukerstyrt personlig assistanse

Torhild og Oscar samarbeidet med boligkontoret i kommunen om hvordan de skulle ordne finansene. De fikk vite at han kunne søke startlån og etableringstilskudd gjennom Askøy kommune. Det er Husbanken som står bak denne ordningen. Truls hadde noen penger selv. Det kaller vi egenkapital.

Da Truls flyttet i leilighet, hadde ingen av kameratene egen bolig. Han visste likevel hva han ville ha. Leiligheten skulle ligge i nærheten av vennene hans. Den skulle ligge i nærheten av buss-stopp så det ble lett å komme til jobb, til bowling, og til musikkskolen som han gikk på da.

Truls kunne leiet en kommunal leilighet, men både han og foreldrene mente det var bedre å eie.

Foreldrene til Truls syntes det var trist da han flyttet.
men Truls likte seg fra første stund,
og det var en god hjelp for foreldrene.
Selv om Truls var selvhjulpen, måtte han ha noe hjelp.
Han ønsket seg Brukerstyrt Personlig Assistanse (BPA)
Det fikk han hjelp til
gjennom en organisasjon som heter ULOBA.

TRULS FLYTTER

Truls bodde på Florvåg i fire og et halvt år.
Da fikk han lyst på en større leilighet
Han hadde ikke plass så noen kunne overnatte hos han.

Truls bodde i et borettslag, det ville han fortsette med.
Da han kom på visning i et borettslag
som heter Krokås terrasse,
visste han med én gang: Her vil jeg bo.
Leiligheten lå i fjerde etasje
med heis og med garasje i kjelleren.

Det var buss-stopp i nærheten, kort å gå til nærbutikk og kort vei å kjøre til kommunesenteret på Kleppestø. Leiligheten er på 55 kvadratmeter. Den har en stor bod og veranda med sjøutsikt. Den har stort soverom med eget PC-hjørne. Det er plass til en som vil overnatte. Kjøkken og stue er i samme rom. Badet har varmekabler, dusj, vask og toalett, og det er plass til vaskemaskin og tørketrommel. Truls har alt han trenger.

For dette har Truls betalt litt mer enn 1 million kroner. Over halvparten fikk han som forskudd på arv fra foreldrene. Truls får ikke bostøtte. Han tjener for mye. Han får uføretrygd og grunnstønad så han klarer seg. Det blir verre når han skal begynne å betale avdrag. Nå er renten lav, det hjelper. Før gikk Truls i banken og betalte husleie. Nå har han nettbank. Med litt hjelp av Torhild betaler han regningene hjemmefra.

ASSISTANSE

Som sagt får Truls BPA gjennom ULOBA. Assistentene kommer fast tre dager i uken, og ellers når Truls skal på tur. De kommer også annenhver lørdag. Det er Truls som bestemmer hva assistentene skal gjøre. Han snakker med Torhild om det i blant. Et par ganger i året er det lederforum i ULOBA. Der er Truls og Torhild. Assistentene har sitt eget forum i ULOBA.

HVERDAGEN

Truls greier seg selv om morgenen. Han står opp klokken seks og steller seg. Så spiser han frokost og smører matpakke og tar bussen til jobb. Der skal han være presis klokken 8.

Truls ved PC'en

Torhild og Oscar Eide

De dagene han er alene hjemme,
lager han middag selv
og ordner med det som står på ukeplanen.
Siden han bor i borettslag, må Truls være med på dugnad.
Han er nevenyttig og sosial så det liker han godt.
Om kvelden er han gjerne sammen med vennen Ole.
Ole bor i samme borettslag og jobber på samme sted.

Assistentene hjelper med innkjøp av mat
og med renhold og klesvask.
Truls er ikke så glad i å lage mat
så assistentene lager ofte mat for flere dager.

FERIE OG FRITID

Truls drar på trening en dag i uken sammen med en assistent.
De drar av og til på bowlingturnering også.
Dessuten er Truls glad i å gå tur.

Annenhver lørdag er han og assistenten i svømmehallen.
På fredagene er det gjerne vennelag,
de spiser noe godt og drikker øl eller brus og ser på TV sammen.
Om de ikke er hos familien, lager de ofte felles søndagsmiddag.
Truls og Ole er Brann-tilhengere.
Er det fotballkamp, tar de buss til Brann Stadion.

Hver sommer drar Truls sammen med en kamerat,
som også heter Truls, på kurs på den gamle skolen sin,
Jæren Folkehøgskule.
Flere ganger har han spart opp timer
så en av assistentene har kunnet bli med på sydentur.
Han er også ofte sammen med foreldrene på hytta.

Truls er ikke ensom. Han har familie og mange venner.
Han har venner på Facebook også,
og han skriver og får mange sms-meldinger.
Han kjeder seg ikke alene heller,
da bruker han datamaskinen eller ser på fjernsyn.
For Truls har egen bolig vært et godt valg.

Truls og kameraten hans.

Ellen Frogner er 21 år gammel og bor i Horten. Hun er nettopp flyttet inn i en treroms leilighet hun har kjøpt på Skavli, like utenfor sentrum. Ellen trenger hjelp til det meste, derfor holder kommunen på å bygge opp et team så hun kan få hjelp hele døgnet.

Foreldrene, Ernst Jørgensen og Anne Frogner, har kjempet i over ett år for at datteren skulle få Brukerstyrt Personlig Assistanse (BPA) i stedet for kommunale tjenester når hun flytter for seg selv.

Ellen har en alvorlig hjertefeil og har også Downs syndrom. Ellen har vært mye syk og har vært mye på sykehus. Hun har hatt mer smerter enn de fleste. Likevel har hun alltid vist en fantastisk livsvilje. Nå går det lengre tid mellom hver gang Ellen blir dårlig, men hun blir fort sliten.

NAVN: Ellen Frogner

ALDER: 21

BOR I: Andelsleilighet i borettslag

ADRESSE: Barlindveien 18, 3189 Horten

BYGGEÅR: 2001

ANTALL ÅR I EGEN BOLIG: 3 måneder

TJENESTER: Kommunale

Ellen forstår det meste av det som blir sagt, men det er vanskelig for dem som ikke kjenner henne, å forstå hva hun uttrykker.

Da Ellen ble gammel nok til å flytte hjemmefra, var Ernst og Anne enige om at det ikke skulle være til et bofellesskap. De ba om et møte med kommunen. Der sa de at Ellen ønsket egen bolig med BPA. Dette ville ikke kommunen, men hun kunne få plass i et kommunalt bofellesskap.

Foreldrene til Ellen mente leilighetene der var for små fordi Ellen hadde hjelpemidler som tok stor plass. Det hjalp ikke om fellesarealet var stort. Dessuten var det ikke noe ordentlig kjøkken, og det var for mange som bodde der.

BOLIGVALGET BESTEMT – ETTER NFU-KONFERANSE

På NFUs boligkonferanse høsten 2007 hørte moren at det ville være en fordel for Ellen å eie sin egen bolig. Anne og Ernst bestemte seg da for å si nei til det kommunale bofellesskapet på vegne av Ellen. Men de ville gjerne fortsette å ha kontakt med kommunen om kjøp av bolig og om gode tjenester for Ellen.

I mai 2008 så de på en andelsleilighet på Skavli like utenfor sentrum. Den lå på bakkeplan så den var tilgjengelig for Ellen. Den lå nær foreldrenes hus, Ellen kunne kjøre dit alene i rullestol. Dessuten lå den i et område der Ellen var kjent og folk kjente Ellen.

DE SOM VAR MED

Det var mange som måtte være med å bestemme hvordan Ellen skulle bo. I tillegg til foreldrene var det folk fra kommunen og fra NAV. ULOBA var med på det møtet de diskuterte om Ellen skulle få BPA.

FINANSIERING

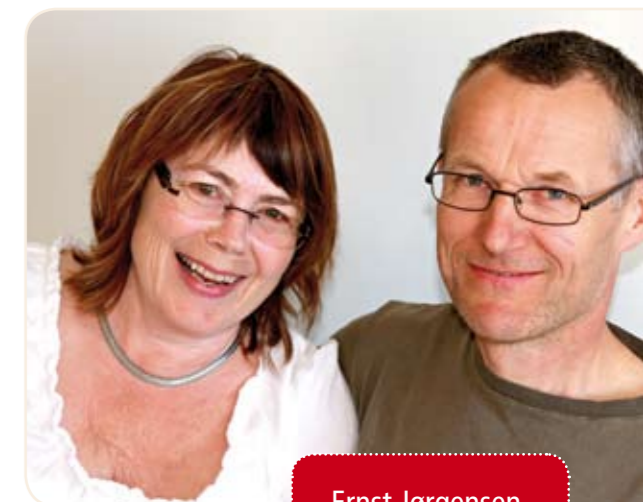
Leiligheten var ganske stor, på 80 kvadratmeter. Kommunen mente leiligheten var for dyr for Ellen. Det ble derfor litt vanskelig å skaffe penger, men etter hvert kom de til en ordning. Ellen fikk et boligtilskudd og et startlån og betalte noe selv. Med bostøtte og uførepensjon har hun nok til at hun klarer seg.

UTFORMING

Ellens andelsleilighet kunne vært bygget spesielt for henne. Den ligger på bakkeplan i en firemannsbolig. På den store plattformen foran inngangsdøra kan hun sitte ute når det er fint vær. Herfra er det enkelt for henne å kjøre inn og ut av leiligheten med rullestol.

Storesøster Jenny

Ernst Jørgensen
og Anne Frogner

Leiligheten er ganske ny.
Den trengte bare et malingsstrøk og noen hjelpemidler på badet så kunne Ellen flytte inn.

Fra vindfanget kommer man inn i en entré.
I den ene enden er det en romslig bod.
Fra entreen går man inn til Ellens soverom.
På badet er det dusj, toalett, vask og stellebenk.
Assistentene deler et hyggelig rom med arbeidsbord, PC og sovesofa.
Leiligheten er lys og vennlig.
Møbler og tekstiler viser at her bor det et ungt menneske.
På kjøkkenet er det sittebenk langs den ene langveggen.
Det er stor uteplass på baksiden av huset.
Ellen sparer til nye utemøbler som hun vil ha der.

Det hører garasje med til leiligheten hennes,
og en parkeringsplass som ligger rett nedenfor huset.

Assistentenes soverom

Like ved Ellens leilighet er det en skog
med stier som er tilrettelagt for rullestolbrukere.
Der kjører Ellen ofte på tur, alltid sammen med en ledsager.

FLYTTEPROSESSEN

Flytteprosessen har vært tøff for hele familien.
Foreldrene var slitne etter alle møtene med kommunen
om hvor og hvordan datteren skulle bo.
I begynnelsen følte Ellen seg utrygg med ukjente tjenesteytere,
men etter en tid hvor en i familien var der også,
ble hun vant til å være sammen med dem alene.
Nå stortrives hun i eget hjem – og vil helst være der hele tiden.
Hun elsker huset sitt, og siden det er få tjenesteytere rundt henne,
vet hun hvem som kommer og hva som skal skje.
Foreldrene håper det snart blir avklart med BPA,
da blir det helt perfekt.

Dette ble skrevet like før sommerferien.
Da skulle Jenny, storesøsteren, jobbe i full stilling
som tjenesteyter for Ellen.
Anne og Ernst kunne rolig ta seg ferie.

Høytlesning

SITUASJONEN I DAG

Foreldrene håper fremdeles at Ellen skal få BPA. Om en stund skal de ha et møte med kommunen og snakke om hvordan det går. Det som er fint er at kommunen forstår at Ellen ikke kan ha mange forskjellige tjenesteytere. Hun er bare trygg på dem hun kjenner ordentlig. Det er en turnus der de samme tjenesteyterne skal være hos henne fire ettermiddager i uken etter at Ellen er kommet hjem fra jobb. Tjenesteyteren som kommer fredag ettermiddag, blir til mandag morgen.

Når Ellen kommer hjem fra jobben på dagsenteret ved tre-tiden, er hun sliten og vil helst ta det med ro. Hun liker å være med både på husarbeid og matlaging. Ellers ser hun en del på film og TV, og hun liker å bli lest høyt for og å høre på musikk. Hun liker også å perle og klippe i aviser og blader. Hun liker dessuten godt å få besøk og besøke andre. En gang i uken er det klubbkveld og annen hver lørdag trener hun i varmtvannsbasseng.

I ferier er hun ofte med foreldrene til Sverige og Danmark eller på hytteturer hos venner. Ellen elsker å ta toget. Alt må planlegges nøye siden Ellen trenger store og tunge hjelpemidler. Anne og Ernst drømmer om en ferie sammen med Ellen og en personlig assistent. Da vil de virkelig kunne slappe av alle sammen.

Håvard Busvold Sandvik bor i Karasjok i Finnmark, men han er født i Stange i Hedmark. Moren hans, Elin, reiste hjem til Finnmark med barna da hun ble skilt fra Håvards far. Senere ble hun gift med Hans Solbakken. Håvard er nå 31 år gammel.

Håvard var urolig allerede da han gikk i barnehagen. Legene mente at han hadde en utviklingshemning. Mange har vanskelig for å forstå det Håvard sier. Derfor ble han mobbet da han gikk i grunnskolen. Lærerne var ikke flinke til å hjelpe han.

På ungdomsskolen gikk det bedre. Der begynte han i idrettslaget og kom med på fotballaget. Han fikk være med på turer og kamper og hadde ansvar for utstyret til spillerne.

NAVN: Håvard Busmoen Sandvig

ALDER: 31

BOR I: Enebolig, bygget selv

ADRESSE: Gaskavuovdi 35, 9730 Karasjok

BYGGEÅR: 1999

ANTALL ÅR I EGEN BOLIG: 10

TJENESTER: Ingen

Etter ungdomsskolen gikk han på Svanvik folkehøgskole i Sør-Varanger. Her fikk han gode venner og lærte å tro på seg selv. Han lærte å stelle hus, han lærte å klare seg ute i naturen, han lærte å danse, å fiske og å gå på ski. Alt dette har han hatt nytte av som voksen.

Etter to flotte år på Svanvik var det slutt. Håvard var lei seg fordi han måtte flytte fra vennene han fikk på folkehøgskolen. De ansatte sa han var velkommen på besøk, og Håvard har vært der mange ganger siden. Etter Svanvik var Håvard et år ved friluftslinjen ved Den Samiske Folkehøgskolen i Karasjok. Her bodde han på internat. Men hvor skulle han bo etter dette?

TOK SAKEN I EGNE HENDER

Fra Karasjok kommune fikk Håvard tilbud om en liten leilighet sammen med eldre og demente. Han ville kunne få hjelp hele døgnet. Håvard og familien sa nei. De bestemte seg for å finne en bolig selv.

Familien fikk høre om to personer med utviklingshemning som bodde i nabokommunen Kautokeino. Begge bor i egne hus. Husbanken har hjulpet med finansiering. Jakten på tomt for å bygge eget hus til Håvard begynte.

Det tok litt tid, men i dag bor Håvard i egen enebolig uten kommunale tjenester av noe slag. Han har full jobb på en VTA-bedrift og er mer aktiv i fritiden enn de fleste. Håvard liker å prøve nye ting. Nå har han tatt sertifikat for mopedbil.

DE SOM HAR VÆRT MED

De som hadde bygget for de to i Kautokeino, ville gjerne bygge samme type hus til Håvard. Karasjok kommune ville ikke anbefale Husbanken å hjelpe Håvard med finansiering. De mente det ville bli for dyrt for han å bo for seg selv. Familien ga seg ikke, de viste hvordan han kunne klare økonomien. Da ga Karasjok kommune seg. De ga støtte til etablering, og Husbanken ga lån. Det er nå ti år siden Håvard fikk adressen Gaskavuovdi 35. Siden har han klart seg selv.

FINANSIERING

Håvard hadde ikke penger selv, men fikk altså hjelp av kommunen og Husbanken. Tomten er tinglyst i Håvards navn i 99 år. Den ligger sentralt i Karasjok. Håvard har uførepensjon og bostøtte. I tillegg får han bonuspenger på jobben så han klarer seg bra. Han klarer også å betale ned lånet.

UTFORMING AV BOLIGEN

Håvard's hus er på 80 kvadratmeter.
Det er i en etasje og består av utebod, vindfang, en romslig gang og en innebod.
Ellers er det et stort og et lite soverom og bad med dusj, vask, vaskemaskin og tørketrommel.
Stue og kjøkken er kombinert.
Det er terrasse både på forsiden og baksiden av huset.
Et lite uthus på tomten blir brukt til vedlager.
Håvard henter selv ved fra skogen.
Da sparer han utgifter til fyring om vinteren.

Du kan se på huset til Håvard
at han er interessert i natur, idrett, musikk og data.
Premiehyllen i stua er full av pokaler.
I inneboden er det mange sportsklær.

Selv om Håvard ikke trenger det,
er huset bygget så du kommer inn med rullestol.
Det krever Husbanken.
Kanskje han trenger det når han blir gammel.

Håvard har selv valgt farger, gulvbelegg og tekstiler
i de forskjellige rommene.
Han får ofte besøk av sin forlovede Elisabeth fra Vadsø.
Det blir med forlovelsesringene.
Ingen av dem ønsker å bo sammen, gifte seg eller å få barn.
Ringene ble satt på da Håvard fylte 30.
De unge gjorde det for å vise alvoret i forholdet.

Det går ingen busser der Håvard bor.
Alle som bor der, er avhengige av bil.
I de første årene Håvard bodde i eget hus,
gikk han eller ble kjørt dit han skulle.
Nå når han har tatt sertifikat for mopedbil, kan han kjøre selv.
Håvard skal sette opp garasje til bilen når han får råd til det.

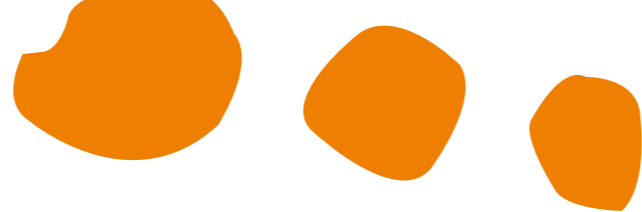
FORPLIKTELSER

Håvard vil at det skal se pent og ordentlig ut på tomten.
Han har fortsatt ikke ryddet helt ferdig.
Han mangler gressplen, det får komme når han får råd.

Håvard jobber på vaskeri.
Han er flinkere enn de fleste til å holde tøyet sitt i orden.
Klærne ligger kant-i-kant i skapene hans.
Håvard tar husarbeidet selv, og er stolt av at han klarer det.
Elin, moren hans, tror at han etter hvert vil si ja
til hjelp en gang i måneden
for å få vasket litt bedre i krokene.

Mor Elin og stefar
Hans Solbakken

Håvard er flink til det meste,
men klarer ikke å styre økonomien sin.
Han trenger hjelp. Det får han av Elin.
Hun betaler regninger og sier hva han har råd til – eller ikke råd til.
Elin og Håvard drar på storhandling en gang i uken.
Håvard er flink til å lage mat og skriver handlelisten selv.
Etter storhandel sier han nei om noen inviterer på middag.
Da vil han heller lage god mat hjemme.

FLYTTEPROSESSEN

Å flytte til eget hus var en god opplevelse for Håvard.
Han gledet seg til å få eget hjem,
Han fulgte ivrig med når huset ble bygget,
og var med når noe skulle bestemmes.
Takket være familie og venner
hadde han alt han trengte til huset sitt da han flyttet inn i 2000.

Elin syntes det var vanskelig å gi slipp på Håvard.
Hun ringte flere ganger hver dag.
Hun var redd for alt han kunne glemme.
Hadde han slått av komfyren? Passet han på vedovnen?
Slik holdt hun på en ukes tid. Da skjønnte hun at det ikke nyttet.
Nå måtte Håvard få leve sitt eget liv.
Hun inviterer han stadig på overnatting,
men får nei nesten hver gang. Håvard vil hjem i egen seng.

Elin og Håvard har kontakt nesten hver dag.
Elin liker å vite at alt står bra til.
Ellers kjenner hun folk som bor like ved Håvard
og kan hjelpe om noe hender når hun og Hans er bortreist.
Det er fint, for ofte reiser de til hytta på vidda i flere uker.

Håvard vil ikke være med så ofte som før.
Han vil leve sitt eget liv hjemme.

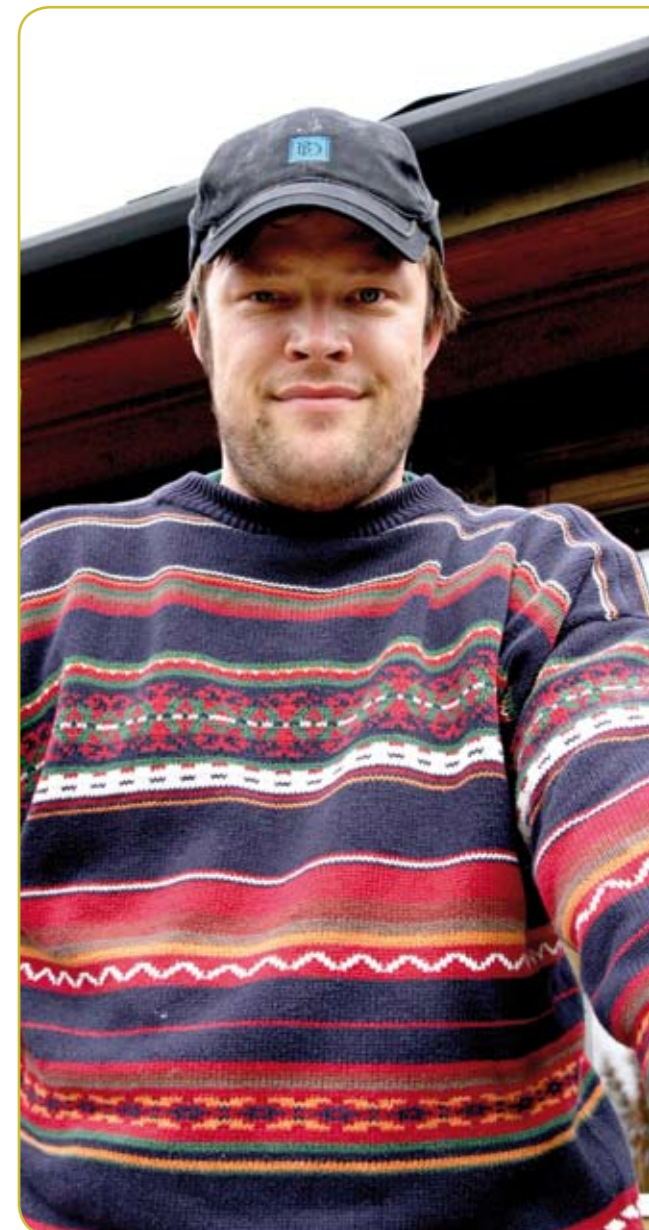
Før de drar, tar Elin ut penger som Håvard kan handle for.
De er blitt enige om hva han skal kjøpe.
Håvard er vaktmester i huset til Elin og Hans når de er borte.
Han sørger blant annet for å ta inn post og vanne blomster.

SITUASJONEN I DAG

Håvard mottar ingen sosiale tjenester fra kommunen.
Den eneste kontakten han har med **øvrigheta** er fastlegen.
Han gjøre seg forstått både på norsk og samisk.
Håvard trives med jobben sin på vaskeriet.
Han er flink, og ledelsen er fornøyd med han.
Etter hvert har han fått mange venner i Karasjok.
Han får mye besøk av kamerater, og er ofte både på fest og på pub.
Sammen med jevnaldrende er han med i kirken.
Kirken er flink til å få alle med.

Dessverre er det ikke slutt på mobbing i Karasjok.
Håvard er en av dem som er blitt mobbet.
Derfor har han tykke gardiner på soverommet
så ingen skal kikke,
og Hans flyttet inngangen så folk ikke kunne se inn der.
Unger i nabolaget ringte på døren og løp sin vei.
De kastet egg og vedpinner på huset.
Etter oppslag i lokalavisen snakket foreldrene til ungene sine.
Siden har Håvard stort sett fått være i fred.

Håvard er svært glad i musikk
og er blitt kjent med medlemmene i flere danseband.

Elin har samme interesse. Mor og sønn drar ofte på dansegalla sammen. Han trener mye. Han er keeper på det lokale innebandylaget, spiller volleyball, fotball og er med i det lokale idrettslaget. Men det han liker aller best, er å være ute i naturen året rundt. Håvard klarer seg bedre ute i naturen enn de fleste. Han kan både sette opp lavvo og tenne bål i all slags vær.

Elven går like ved der han bor. Her har han fisket mange laksemiddager. Rekordene er en rugg på 11,5 kilo. Den ble servert i bryllupet til storebroren.

I helgene er Håvard av og til med Elin og Hans på hytta. De fisker så de har laks til eget bruk hele året. Hver søndag spiser han pizza hos moren og stefaren. Om vinteren går han på ski både hverdager og i helger. Han er fast deltaker på vinterlekene i Porsanger. Dit kommer folk fra hele Finnmark. I feriene er han ofte på besøk på farens gård i Hedmark. Hvert år feirer han jul sammen med familien der.

Elin og Hans tenker av og til på hvordan det skal gå med Håvard når de ikke er der lenger. Håvards storebror som skal overta farens gård i Hedmark, har sagt at de ikke skal tenke så mye på det. Han vil gjøre sitt til at Håvard kan fortsette å leve det fine livet han nå har i Karasjøk. Der har han hjemmet sitt, jobben sin og alle han pleier å være sammen med.

Nelli Jeanetta Hansen kommer fra Arendal. Hun er aktiv i NFU både lokalt og sentralt. Hun bor i en leilighet hun selv eier i utkanten av Arendal. Nelli har Brukerstyrt Personlig Assistanse og er arbeidsleder for de to assistentene sine.

Nelli har en eldre søster og en yngre bror. Både søsknene og foreldrene har vært aktive i NFU. Nelli gikk på linjen for helse og miljø på videregående skole. Der lærte hun å lage mat og stelle hus. Etter videregående skole besøkte hun slekten til moren sin i Ohio i Amerika. Etter åtte måneder hos besteforeldrene flyttet hun til Kristiansand. Der gikk hun på Ansgar Bibelskole og bodde på internat.

NAVN: Nelli Jeanetta Hansen

ALDER: 33

BOR I: Selveierleilighet i sameie

ADRESSE: Ringveien 5, 4810 Eydehavn

BYGGEÅR: 1971

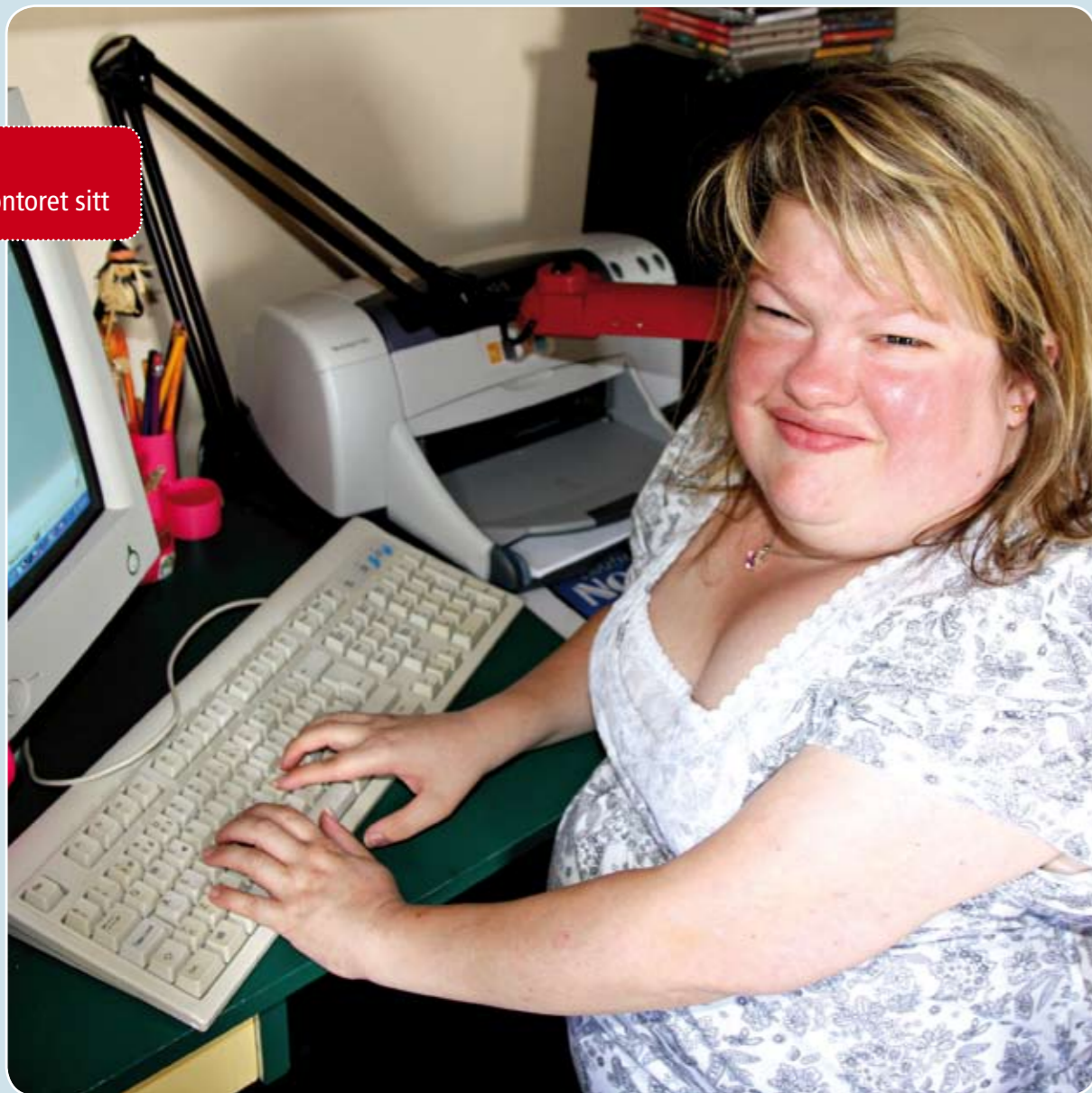
ANTALL ÅR I EGEN BOLIG: 11

TJENESTER: Brukerstyrt personlig assistanse

Så var det på tide å flytte hjemmefra for godt. Med hjelp av lån og tilskudd fra Husbanken kjøpte Nelli en leilighet på 50 kvadratmeter. Da var hun 22 år gammel. Nelli likte seg ikke i leiligheten, så hun leiet den ut og flyttet til Ålesund. Der hadde hun en venninne. Nelli solgte leiligheten i Arendal og ble i Ålesund i to år. Så dro hun tilbake til Arendal og kjøpte ny leilighet. Der bor hun nå. Leiligheten var gammel og måtte pusses opp. Hun pusset opp for pengene hun tjente på den andre leiligheten. Faren hjalp henne. Han har en bedrift i Tvedestrand, Der jobber Nelli som kontorassistent omtrent én dag i uken. Faren er også hjelpeverge for Nelli og hjelper henne med å betale regningene i tide.

Nelli
på kontoret sitt

Nelli og Bodil

For tre år siden fikk Nelli brukerstyrt personlig assistanse. Da kan hun lettere gjøre det hun liker. Nelli jobber hos faren, og hun jobber som tillitsvalgt i NFU. Hun er også med i NFUs "Aktiv i egen organisasjon". I tillegg kommer alle møtene i ULOBA, siden hun er arbeidsleder for assistentene sine. ULOBA er en organisasjon som skaffer personlige assistenter til folk som trenger det, og sørger for at de har gode arbeidsforhold. Moren Diana er assisterende arbeidsleder og er med på møtene.

JEG KAN IKKE HA DET BEDRE

Dette sier Nelli. Hun stortrives i egen leilighet. Ingen kan flytte henne fra den om hun ikke vil selv. Det er bare det at Nelli skal flytte likevel.

Hun har møtt drømmemannen som heter Vidar og er fra Moss. Snart skall hun flytte fra drømmeleiligheten til drømmemannen. De skal forlove seg, selge begge leilighetene sine og kjøpe en ny sammen.

FINANSIERING

Ved hjelp av foreldrene og Husbanken har Nelli finansiert sin del av leiligheten hun ennå har i Arendal. Boligkontoret i kommunen og Husbanken hjalp til.

Nelli får uførepensjon på ca 12000 kroner i måneden. I tillegg har hun lønn som kontorassistent og bostøtte. Dette rekker godt til husleien, og det hun trenger for å leve et aktivt liv. Dessuten har hun lite utgifter til strøm fordi faren og svogeren sørger for ved.

UTFORMING

Nellis leilighet har hage med jordbær og blomsterbed. Den første leiligheten lå i en skråning. Det var ikke bra for Nelli som har skjev ryggrad og problem med balansen. Nelli har en sjelden sykdom, Silver Russell syndrom. Hun trenger ingen spesielle hjelpemidler. Hun kan ikke kjøre bil, men hun kan gå til bussen hvis det ikke er veldig glatt. Hun får taxikort fra fylket fordi hun har nedsatt funksjonsevne. Nelli har bygget om en liten bod til hjemmekontor. Hun bruker det mye til arbeidet i NFU og som arbeidsleder for de to assistentene.

Selve leiligheten har kombinert stue, spisekrok og kjøkken pluss soverom og bad. Akkurat passe for Nelli og katten Nøste.

FORPLIKTELSER

Nelli bor i selveierleilighet, så hun er ikke nødt til å være med på dugnad. Men hun er glad i å arbeide både i hus og hage og bruker mye tid på det. Faren hjelper henne med vedlikehold av leiligheten.

Dette har Nelli malt

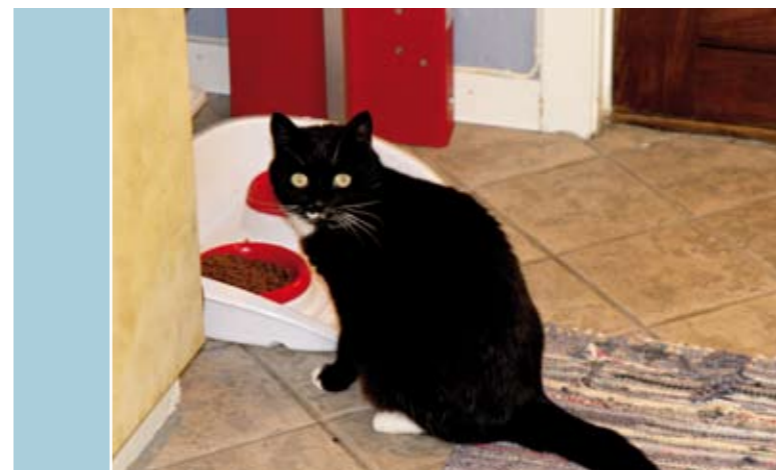
FLYTTINGEN

Det var ikke lett for foreldrene til Nelli å la datteren flytte hjemmefra. Særlig til den første leiligheten hvor hun ikke hadde det bra. I den nye leiligheten har det gått fint. Hun ringer med foreldrene hver dag, men besøker dem ikke så ofte. Både Diana og Jan synes det er stusselig at hun skal flytte til Moss, men de gleder seg over at hun har fått en kjæreste. Når Nelli har det bra, har de det bra.

SITUASJONEN I DAG

Bodil Eikelia, den ene av assistentene, kommer hjem til Nelli tre timer en formiddag og tre timer en kveld i uka. Nelli og Bodil går gjerne en tur først, så jobber de i hagen eller koser seg med håndarbeid og TV. Nelli er flink til å strikke og lager gensere og sokker til tantebarna. Bodil ser etter leiligheten, tar inn posten og passer Nøste når Nelli ikke er hjemme.

Den andre assistenten, Elisabeth Ånonsen, er hos Nelli 13 timer i uken. BPA er en fleksibel ordning, Nelli bestemmer selv hva timene skal brukes til.

Diana, Nelli og Jan Hansen

De to handler og gjør noe husarbeid sammen. Nelli trenger hjelp til økonomien og innkjøp av mat. Hun har diabetes type II så det er viktig at hun spiser riktig. Resten av husarbeidet tar Nelli seg av selv. Elisabeth og Nelli prøver å trene to ganger i uken. Elisabeth er også ledsager for Nelli på alle møter og arrangementer i NFU.

I tillegg til at Nelli stadig er på farten på møter, er hun aktivt med i arbeidet i en lokal menighet. Blant annet hjelper hun til med småbarnsgruppen på søndagsskolen. Nelli har flere gode venninner som hun møter med jevne mellomrom. Dessuten bruker familien mye tid sammen og er ofte på campingtur. Nelli har også vært i USA på ferie en del ganger etter at hun bodde hos besteforeldrene. Ellers i feriene er hun mye på stranden like ved der hun bor.

Da Kirsti fra Hvittingfoss og Steinar fra Drammen møtte hverandre for 21 år siden, var det kjærlighet ved første blick. De fant fort ut at de ville bo sammen.

Moren til Steinar, Judith Pettersen, trodde ikke kommunens bofellesskap var bra for dem. Det trodde ikke Kirstis foreldre, Gerd og Ståle Kverneland, heller. Da fikk de kanskje ikke velge hvem de ville bo sammen med. I 1992 fikk de vite at det var en enebolig til salgs i Skippergata terrasse i Drammen. Derfra var det kort å gå til Steinars foreldre. Det syntes alle var trygt.

Da Kirsti var 22 og Steinar 28 år flyttet de inn, Siden har de bodd i leiligheten sin i Drammen. De er ikke gift, de synes det er greit å være samboere.

NAVN: Steinar Pettersen og Kirsti Kverneland

ALDER: 45 og 39

BOR I: Enebolig i borettslag

ADRESSE: Skippergata 32M, 3040 Drammen

BYGGEÅR: 1988

ANTALL ÅR I EGEN BOLIG: 17

TJENESTER: Kommunale

EIE ELLER LEIE

Alle var enige om at Kirsti og Steinar skulle eie huset sitt. De betalte et stort innskudd i 1991. Det var lurt, for i dag er det mye mer verdt. Siden det var et borettslag, hadde de del i fellesgjeld som de måtte betale renter og avdrag på. Renter kan de heldigvis trekke av på skatten.

Kirsti og Steinar hadde ikke nok penger til innskuddet, men de fikk hjelp av Husbanken. De fikk både etableringslån og etableringstilskudd. De fikk ikke bostøtte, de tjente for mye til sammen.

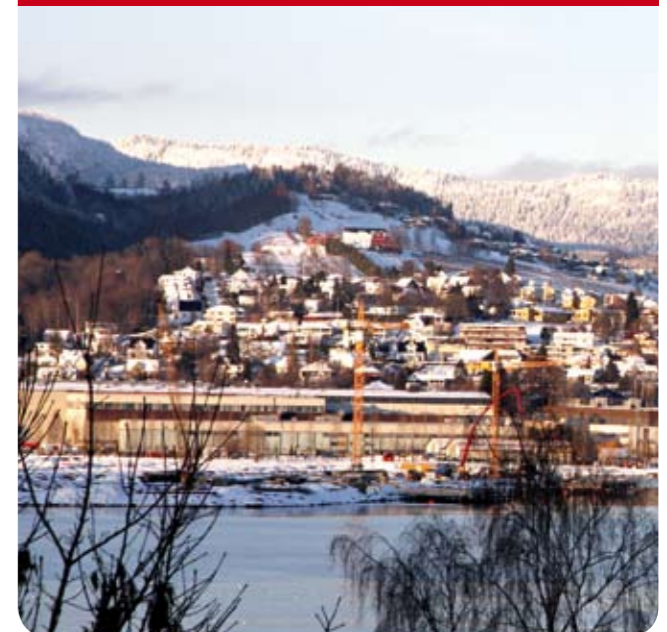
HUSET TIL KIRSTI OG STEINAR

Huset er et rekkehus på 75 kvadratmeter pluss en utebod. Det ligger fint til med utsikt over Drammensfjorden. Huset har to etasjer. Soverommet og badet er i første etasje. De har et stort bad med dusj, toalett, dobbel vask, vaskemaskin og tørketrommel.

I annen etasje har de et lite gjesterom som også er kontor. Ellers er det kjøkken, kombinert stue og spisestue. Kirsti og Steinar har garasje. Der står skjærgårdsjeepen, båten til Steinar. Småbåthavnen er like ved. Huset har en liten hage. Faren til Kirsti hjelper litt til med hagearbeidet. Det hender han hjelper til med å male litt også.

Kirsti og Steinars hus i midten.

I et borettslag er det en del felles ting som alle må hjelpe til med. Men det rekker at Steinar strør litt om vinteren og klipper plenen om sommeren.

FLYTTINGEN

Familien syntes det var litt tøft at Kirsti skulle flytte. Kirsti selv syntes det var greit. Hun hadde jo hatt et år til å forberede seg. Likevel ringte hun "hjem" hver dag. Hun syntes nesten det var verre å flytte fra arbeidsplassen sin på Kongsberg. Nå trives hun godt på jobben i Drammen.

Enda Steinar ikke flyttet så langt, syntes han det var ganske vanskelig å flytte. Selvom han og Kirsti har det så bra, savner han foreldrene sine og ringer til dem hver dag. Heldigvis bor både de og søsteren hans like i nærheten.

ASSISTANSE

Det var uvanlig at to unge med utviklingshemning ble samboere. Det var heller ikke vanlig at de kom fra hver sin kommune. Men det gikk bra når Kongsberg og Drammen skulle samarbeide om hva slags hjelp og hvor mye hjelp de trengte.

Kirsti, Steinar
og foreldre

Til å begynne med fikk Kirsti og Steinar mye hjelp.
Etter hvert klarte de det meste selv.
I mange år hadde de hjelp i huset av Kristin Winsnes
som var ansatt av kommunen.
Da gikk det veldig bra.
Da Kristin sluttet, ble det vanskelig en stund.
Det var vikarer og mange forskjellige mennesker innom.
Det ble slitsomt. Da Kristin kom tilbake, ble alt bra igjen.

Nå har Kristin en annen jobb, men det går fint likevel.
I dag er det to andre tjenesteytere som deler på jobben.
Om Kirsti og Steinar trenger litt ekstra hjelp,
er det nesten alltid én av dem som kan komme.

Sammen med foreldrene hjelper de Kirsti og Steinar
med å holde orden på pengene sine.
Kirsti og Steinar har hver sin sparekonto og en felles brukskonto.
Begge er veldig glade i å shoppe, så de trenger råd og hjelp.

Både Kirsti og Steinar må ha medisiner,
men det greier de å ordne selv.
Kirsti passer på at Steinar får lagt medisinen sin i dosetten.
Er de i tvil om noe, ringer de til Steinars mor.

HVERDAGEN

Kirsti og Steinar klarer seg greit om morgenen.
De spiser frokost og lager matpakke.
Kirsti kan gå til jobben på Vinn Industri.
Steinar som arbeider ved Sørvangen Næringspark, må ta buss.
Hver onsdag har Kirsti hjemmedag.
Da kommer hjemmehjelpen et par timer.
Torsdagene har Kirsti "Kina-aften" sammen med miljøarbeideren.
Da må Steinar lage middag selv.
Om kvelden møtes de på Megabandet.
Megabandet er en gruppe av Dissimilis.
Kirsti spiller keyboard og Steinar er vokalist.
Bandet har konserter både i Norge og i utlandet.

Det er Steinar som er flinkest til å lage mat.
Kirsti dekker av bordet, rydder og sørger for klesvasken.

Både Kirsti og Steinar har drevet mye med svømming.
Nå har Kirsti fått støttekontakt
så nå vil hun begynne med svømming igjen.

Om sommeren er de mye sammen med familiene sine.
Ofte er de på sommerleir som Drammen kommune arrangerer.
Kirsti og Steinar har et stort nettverk.
De har ikke hjelpeverger.
Etter hvert som foreldrene blir eldre og ikke orker så mye,
kan det være lurt å få en fast avtale med noen
som kan hjelpe med økonomi og en del praktiske ting.

(Foto: Privat)

Andreas Nylund fra Tranøy i Troms har fått en trygg og forutsigbar hverdag. Som mange andre jevnaldrende ungdommer i Troms har han bygget eget hus like ved barndomshjemmet. Det er viktig for ham å bo nær familien. Hjemme får han hjelpen han trenger fra fire personlige assistenter.

Etter ungdomsskolen bodde Andreas i fem år på internat mens han gikk på mekanisk linje ved Kvæfjord videregående skole. Da han kom hjem, ville han fortsette å bo for seg selv. Andreas hadde en kamerat som hadde flyttet inn i et eget rødt hus. Et slikt hus ville Andreas ha. Slik begynte arbeidet med å få egen bolig.

NAVN: Andreas Nylund

ALDER: 30

BOR I: Enebolig, bygget selv

ADRESSE: Tranøybotn, 9304 Vangsvik

BYGGEÅR: 1999

ANTALL ÅR I EGEN BOLIG: 10

TJENESTER: Brukerstyrt personlig assistanse

Andreas er i 30-årene.
Han har lite talespråk, han bruker tegn til tale.
Han forstår mye av det som blir sagt.
I løpet av de to siste årene er talespråket hans blitt bedre.
Han skal begynne taletrening med logoped.
Andreas liker ellers å være med på ting.
Han sykler, er flink på ski, går gjerne tur,
og han er en kløpper til å svømme.

Andreas er sjef for sine personlige assistenter,
men moren Solveig hjelper til.
Hun lærer opp assistentene og er hjelpeverge for Andreas.
Hun deltar ofte på ULOBA-kurs.
Andreas saksbehandler i andelslaget tar seg av
det administrative og økonomiske ved BPA-ordningen.
Andreas er den eneste med utviklingshemning i Tranøy kommune
som har fått Brukerstyrt Personlig Assistanse.

GODT LIV I EGET HUS

Solveig og Otto Nylund hadde dårlige erfaringer med
de tjenestene Andreas fikk fra kommunen.
Derfor ville de bygge eget hus til sønnen,
og de ville at han skulle ha BPA.
På den måten kunne ingen tvinge han til å flytte
selv om det ville være enklere for kommunen
om han byttet bolig.

Solveig og
Otto Nylund

DE SOM HAR VÆRT MED

Da de begynte med huset til Andreas, tok familien kontakt med "Bygg i nord" på Finnsnes. Firmaet tok seg også av arkitektarbeidet. Foreldrene hadde laget skisser. Andreas var med på alt som hadde med huset å gjøre. Han var med på byggemøtene. Han valgte ut farger og tekstiler og andre ting han trengte. og han fikk oppfylt sin store drøm om et blått kjøkken.

FINANSIERING

Etter at Tranøy kommune godkjente at Andreas kunne bygge eget hus, var finansieringen grei. Han fikk tilskudd til etablering fra kommunen og husbanklån. Andreas hadde spart i mange år og hadde også arvet penger. Overformynderiet måtte godkjenne at han brukte pengene sine til bolig.

Andreas får uførepensjon. I tillegg tjener han 21 kroner timen på jobben sin i vaskeriet ved VTA-bedriften. Siden han har såpass god råd, har han ikke søkt bostøtte.

UTFORMING AV BOLIGEN

Huset til Andreas er på 80 kvadratmeter. Husbanken støtter så store boliger når det er behov for nattevakt. Huset er på ett plan og ligger i en bakke, derfor heter det "Bakken". Andreas har fått tomten av foreldrene. Den ligger i hjørnet av småbruket deres.

Det er lagt asfalt fra garasjen og ned til veien og det er rullestolrampe ved inngangen. Andreas har ingen problemer med å gå, men får ofte besøk av slektninger og venner som bruker rullestol.

Huset har fjernvarme som blir styrt fra en bod i vindfanget. I stedet for panelovner er det varme i gulvene. Det er mer brannsikkert.

Fra vindfanget går en dør inn til entreen. Fra entreen går det dører inn til nattevaktens soverom, til Andreas soverom, til badet og til stuen med spisekrok og det blå kjøkkenet.

Foran huset er det uteplass med trivelige møbler. Her sitter Andreas mye når været og temperaturen er bra.

Fra rommet til assistentene

I løpet av de ti årene Andreas har bodd her, er det laget mange vakre blomsterbed rundt om på tomten. Andreas liker å ha det pent og ordentlig rundt seg.

FLYTTEPROSESSEN

Etter fem år på internat i Kvæfjord var det spennende for Andreas å flytte inn i eget hus. Han fikk være med på alt, til og med velge tomt.

De første årene i egen bolig ble likevel slitsomme. Det kunne være mellom 12 og 14 ulike tjenesteytere inn og ut av hjemmet hans i løpet av en måned. Andreas visste ofte ikke hvem som kom, enda oversikt og trygghet var det viktigste for trivselen hans.

Det ble vanskelig at mange av tjenesteyterne ikke kunne tegnspråk. Andreas ble sint når de ikke forsto han. De var heller ikke flinke nok til å ta Andreas med ut. I fritiden satt han mye i stolen foran TV. Dette gjorde at flyttingen ble slitsom for foreldrene også. De måtte stadig aktivisere han.

Foreldrene ønsket Brukerstyrt Personlig Assistanse for sønnen. Kommunen ville at han skulle flytte til en omsorgsbolig og gi ham tjenester der i stedet. Dette vedtaket ble heldigvis gjort om. Anne-Grethe S. Finjord og Ninni Nylund ble ansatt som Andreas to første personlige assistenter. Begge hadde lang erfaring, en som tolk for døvblinde og en som hjelpepleier.

Alt dette hadde vært veldig slitsomt for moren til Andreas. Da han endelig hadde fått BPA, var hun helt utslitt. Solveig hadde stått på for hardt. Nå måtte hun lære seg å si stopp.

Assistent
Ulf Fredriksen

SITUASJONEN I DAG

I dag har Andreas fire personlige assistenter. I begynnelsen hadde han bare to som gikk i oljeturnus, to uker på jobb og to uker fri. Etter hvert som han er blitt trygg på ordningen og har fått flere assistenter rundt seg, trives han godt med at de kommer et par dager av gangen.

Han ønsket seg veldig en mannlig assistent. For et år siden ble dette ønsket oppfylt. Ulf Fredriksen, en lærer som Andreas kjente fra ungdomsskolen, kommer annen hver helg fra fredag ettermiddag til søndag morgen. De to finner på mye morsomt som Andreas liker, som for eksempel å gå på rockekonsert eller dansegalla.

Assistentene sørger for at han får være sammen med andre. Nå er han ofte sammen med onkler, tanter og søskenbarn. Han er med hjem til assistentene sine også, og er blitt kjent med mange nye mennesker. Dessuten legger de til rette for at han kan ta i mot gjester. Ellers går Andreas mye på tur sammen med assistentene, de drar på bygdelagsfester og mange andre aktiviteter. Andreas tar oftere initiativ til å gjøre ting han har lyst til. Hjemme er han med på planlegging, innkjøp, matlaging og rengjøring.

Selv om Andreas liker alle assistentene sine, er han spesielt glad når Ninni kommer på jobb. Hun var den første personlige assistenten etter at han fikk BPA. Ninni har med hunden, Tarcha, som er Andreas spesielle venn.

Det Andreas liker å holde på med, koster ikke så mye. Derfor har han råd til å være med på det han har lyst til i fritiden. Andreas har 81 assistent-timer i uka som han bruker som han vil. Han kan for eksempel spare timer til å ha med seg ledsager på ferie. I tillegg til de fire faste assistentene har Andreas en assistent som kommer om en av de andre er syk eller er på ferie.

Assistentene har ulike oppgaver. En har ansvar for planlegging og innkjøp av mat, en annen for Andreas bil, en tredje for klærne hans. Selv om det er alles ansvar å holde alt i orden, vet Solveig og Otto hvem de skal spørre når det gjelder de ulike oppgavene.

Det at Andreas endelig har fått BPA-ordning og trives så godt, gjør at Solveig og Otto ikke behøver å være tjenesteytere mer. De kan endelig være bare mamma og pappa. Alt fungerer så bra nå at Solveig til og med tenker på å gi arbeidslederrollen til en av assistentene.

I år som i fjor, planlegger Andreas og hans foreldre ferie hver for seg!

Linda Ingvaldsen er fra Bømlo i Hordaland.
Hun er 29 år og har kjøpt leilighet i Jensahaugen borettslag.
Den er på hundre kvadratmeter.
Der bor hun sammen med fire andre unge.
Alle trenger hjelp hele døgnet.

Linda har cerebral parese og epilepsi.
Hun bruker rullestol, men kan gå med gåstativ.
Linda kan ikke snakke så mye,
men forstår mye av det som blir sagt.
Hun kan gi signal om hun trenger noe.

Før de flyttet til Jensahaugen,
bodde alle fem hjemme hos foreldrene sine.
Familiene kjente hverandre fra før,
derfor ville de lage et borettslag sammen.
Der ville de ha hyggelige naboer som de kjente.

NAVN: Linda Ingvaldsen

ALDER: 29

BOR I: Andelsleilighet i et privat borettslag

ADRESSE: Tverråvegen 51E, 5430 Bremnes

BYGGEÅR: 2008

ANTALL ÅR I EGEN BOLIG: Snart 1 år

TJENESTER: Kommunale

BOR TRYGT SÅ LENGE HUN LEVER

Lindas foreldre, Else Berit og Bjørn Ingvaldsen, har alltid villet at Linda skulle bestemme over livet sitt. Det var en selvfølge at hun skulle ha eget hjem. De fikk tilbud om bolig fra Bømlo kommune, men var redd den ville bli for stor. Det var for mange som skulle bo der. Kanskje måtte hun flytte derfra også.

Lindas foreldre ville at Linda skulle ha en bolig der hun kunne bo hele livet sitt. Leilighetene der Linda bor nå, er laget slik at de som bor der, ikke behøver å flytte selv når de blir gamle.

DET TAR TID

Det tok fem år før Linda og de andre kunne flytte inn. Mange måtte samarbeide: foreldre, kommunen, arkitekt, Husbank og byggherre. De måtte skaffe tomt. Huset måtte tegnes. Huset måtte bygges. Det måtte skaffes penger. Det var ikke enkelt, men til slutt gikk det greit. Husbanken støttet prosjektet hele tiden. Og resultatet ble bra.

FINANSIERING

Foreldrene planla bygget sammen med Bømlo kommune, De ville ha en tomt nær kommunens servicetilbud. Det var vanskelig, men til slutt fikk de kjøpt en bra tomt. Kommunen betalte noe, de som skulle bo der betalte noe, og Husbanken ga dem mye støtte. I tillegg måtte de ha egne penger, og de måtte ta opp lån.

Linda har hjelpemidler som tar stor plass så hun har større leilighet enn de andre Derfor måtte hun betale mer. Lindas husleie minus bostøtte er ca 7500 kroner pr måned. Det dekker avdrag og renter på husbanklånet og vanlige fellesutgifter til borettslaget.

UTFORMING

Leilighetene er bygget i vanlige materialer, med pene gulv og friske farger. Leilighetene er knyttet sammen med en korridor med utsikt mot sjøen. Den er dekket av et glasstak. Ingen behøver å gå helt ut når de skal besøke hverandre. Tjenesteyterne liker også å gå innendørs.

LINDAS LEILIGHET

Linda har stor entré med plass til garderobe, rullestol og gåstativ. Hun har stort vaskerom med vaskemaskin og tørketrommel. Det er plass til en ekstra rullestol, gåstativ til bruk utendørs og andre hjelpemidler Linda trenger. Soverommet er enkelt, med en seng til å regulere.

Baderommet er stort, med stellebenk, toalett vask og dusj. I hjørnet skal hun ha et sittebadekar. Linda har et lite ekstra rom til gjester. Stue og kjøkken er i ett og har vinduer mot sjøen. Linda er veldig glad i å sitte og se på sjøen, og på sauer som beiter utenfor. Det er fine farger på gardiner og møbler. og Linda har mange små ting som gjør boligen trivelig.

BELIGGENHET

Jensahaugen ligger like ved veien. Det er fem minutter å gå til kommunesenteret Svortland. Bussen går forbi huset, men Linda kan ikke bruke den. Linda liker å være ute og vil gjerne gå de ti minuttene det tar å komme seg til og fra jobben på aktivitetssenteret. Ansatte ved senteret går sammen med henne mandager og onsdager. Linda vil gjerne gå hver dag, men det er vanskelig å få følge. I fritiden blir hun kjørt dit hun skal med egen bil.

FORPLIKTELSER

Jensahaugen har egen velforening. Den skal lage det trivelig for de fem som bor der. Nå jobber velforeningen med storstua. Det er et stort rom med en kjøkkenkrok. Foreldrene har satt opp peisovn. Neste dugnad skal de sette opp gjerde mellom Jensahaugen og en del av sauebeitet nedenfor.

Linda og Tone Lill

FLYTTINGEN

Flyttingen var planlagt i september eller oktober 2008. Men Bømlo kommune hadde lite penger og ville ikke betale for tjenestene i Jensahaugen før i 2009.

Foreldrene ville ikke at Linda skulle bli boende hjemme så lenge. Faren hennes, Bjørn, tok seg fri uten lønn fra jobben i Nordsjøen for å være hos Linda når moren, Else Berit, var på jobb. Foreldrene vekslet på å sove hos Linda. Det ble en slitsom tid for Else Berit og Bjørn. De tapte penger på det, men de håper å få igjen noe. Men det var litt fint også. Linda ble kjent med leiligheten sammen med foreldrene. De fikk oppleve hvor bra leiligheten var å bo i for Linda. Alle ble tryggere.

Else Berit og Bjørn regnet med at Linda kom til å sørge over å flytte hjemmefra. Foreløpig har hun bodd i leiligheten et halvt år, Hun trives der, og trives i fellesskapet. Hvis sorgen kommer senere, er Else Berit og Bjørn i nærheten til å trøste henne.

SLIK HAR LINDA DET I DAG

Hun deltar for lite i det som skjer i det daglige. Både Bjørn, Else Berit og de andre foreldrene tror nok dette vil bli bedre etter hvert.

Else Berit og
Bjørn Ingvaldsen

Alle foreldrene tenker også på hvordan beboernes ferier og fritid kan få mer innhold. Linda har ulike og hyppige epileptiske anfall. Derfor må hun ha egen tjenesteyter hele døgnet. Lindas anfall kan være farlige så nattevakten må være våken. Hun trenger også å bli trøstet og beroliget etter anfallene.

Det ble installert alarmer i leiligheten hennes, men Lindas foreldre mente at det ikke var godt nok. Tekniske hjelpemidler skal være i tillegg og ikke i stedet for ansatte. Linda har to primærkontakter i Jensahaugen og en tjenesteyter hos seg hele tiden. Etter hvert er tjenesteyterne blitt vant til Lindas anfall. Til å begynne med var de alltid to når de skulle gå en tur. Nå tør mange av dem ta Linda med seg ut alene.

Linda står opp ved 7-tiden på ukedagene. Etter frokost er hun på aktivitetssenteret fra klokka ni til tre. Vel hjemme lager hun middag sammen med én ansatt. Linda og to andre beboere spiser av og til middag sammen. I helgene er det felles måltider i storstua for dem som vil og er i form til det. På gode dager liker Linda å være sammen med andre mennesker. Hun liker å se på folk.

En dag i uken er Linda på et musikk- og kulturtilbud. Foreldrene tar henne med på det meste som skjer i Bømlo. Av og til er hun hjemme hos dem i helgene, av og til på besøk hos søsteren i Haugesund, eller på tur til familiens hytte ved sjøen. Else Berit er leder av NFU Bømlo lokallag. Linda er med på alle møter og arrangementer.

Gjensynsglede

Lars Erik Færevåg fra Haugesund er 30 år.
Foreldrene hans heter Torunn og Elfinn Færevåg.
Lars Erik har Angelman syndrom som veldig få har.
Det betyr at Lars Erik har en alvorlig utviklingshemning.
Det betyr også at han har epilepsi og at han ikke kan snakke.
Han trenger hjelp til å kle seg og stelle seg.
De som har Angelman syndrom sover lite
og må bevege seg mye.

Selv om Lars Erik ikke kan snakke,
forstår de som kjenner han, hva han mener.
Som regel er han blid og glad.
Men når han ikke kjenner dem som er hos han,
og de ikke forstår hva han sier, blir han lei seg og sint.
Han er ikke så glad i forandringer heller.

NAVN: Lars Erik Færevåg

ALDER: 29

BOR I: Enebolig, bygget selv

ADRESSE: Kvartsvegen 2, 5516 Haugesund

BYGGEÅR: 2007

ANTALL ÅR I EGEN BOLIG: 2 år

TJENESTER: Brukerstyrt personlig assistanse

Da Lars Erik var 16 år, flyttet han hjemmefra. Det var ganske vanskelig både for han og for Torunn og Elfinn.

LARS ERIK BOR SAMMEN MED ANDRE

Lars Erik flyttet til en leilighet i en bolig som kommunen eide. Der bodde han i 11 år sammen med 5 andre. Lars Erik trengte så mye hjelp at han måtte ha en egen assistent hele tiden. Assistentene skiftet ofte.

Lars Erik kan ikke snakke, men du forstår hva han vil. Du kan se det på uttrykket i ansiktet hans, og han har noen få lyder. Han drar deg med for å vise deg ting, og han bruker piktogrammer.

Det tar tid å lære å forstå hva Lars Erik prøver å si. Mange arbeidet så sjelden i boligen at de ikke lærte å forstå han. Og Lars Erik lærte ikke å forstå dem. Det var vanskelig for Lars Erik. Han fikk ikke oversikt over hva som skulle hende. Da kunne han bli irritert og litt sint.

Torunn og Elfinn forsto hvordan Lars Erik hadde det. De så at han hadde lite å foreta seg. De prøvde å hjelpe til, men de kunne ikke bestemme hvem som skulle arbeide i boligen eller hvor mange som skulle arbeide der.

(Foto: Elfinn Færevåg)

Lars Erik følger med

(Foto: Privat)

Elfinn og
Torunn Færevåg

Assistenten til Lars Erik måtte ofte gå fra han for å hjelpe en av de fem andre i boligen. Lars Erik ble utrygg og Torunn og Elfinn ble utrygge. De ville være med å bestemme hvem som skulle arbeide hos han. Da mente de det ville bli bedre.

Kommunen sa til slutt at foreldrene kunne ansette assistenter selv.

Torunn og Elfinn begynte å se etter en annen bolig til Lars Erik. Den kommunale boligen var blitt ganske dyr. De tenkte kanskje det ble billigere å eie enn å leie. Mest tenkte de at han ville få det bedre.

Familien Færevåg bor i Haugesund kommune. Før Lars Erik kunne flytte fra den kommunale boligen, måtte de finne ut hva det ville koste. Ble det dyrere for kommunen om han flyttet i egen bolig, var det ikke sikkert det lot seg gjøre.

Da rådmannen og Torunn og Elfinn regnet det ut, ble det billigere med en personlig assistent hele tiden enn med all hjelpen i den kommunale boligen.

I 2006 flyttet han i enebolig. Han fikk hjelp fra Husbanken til å betale huset. I den nye boligen fikk han Brukerstyrt Personlig Assistanse. Det betyr at han selv kan bestemme hva assistenten skal gjøre.

Det tok tid å få laget et hus som passet for Lars Erik. De måtte få en arkitekt til å tegne det. Lars Erik måtte ha en assistent boende hos seg om natten. Derfor måtte assistenten ha eget soverom og bad. Dette måtte være like ved Lars Eriks soverom. Ellers er huset som andre hjem med stue, kjøkken og bad. Alt dette er i første etasje som er på 85 kvadratmeter.

Loftet er stort og litt spesielt. Det er et tumleloft hvor Lars Erik kan trene ballspill og andre fysiske aktiviteter. I tillegg har han en stor utebod.

Ingen i Haugesund hadde bygget et slikt hus før, men de fikk god hjelp fra Haugesund kommune. Det var mye å tenke på. De måtte velge arkitekt. De måtte skaffe penger. De måtte skaffe noen til å bygge huset. Huset og tomten til Lars Erik kostet nesten 2 millioner. Det er mye penger, men de fikk hjelp av Husbanken. Lånet fra Husbanken får en når huset er ferdig. Derfor må en ha et byggelån også. Det fikk de fra en bank i Haugesund. Lars Erik hadde også noen penger selv.

(Foto: Elfinn Færevåg)

(Foto: Privat)

Han fikk et avdragsfritt lån de første årene.
Det betyr at han bare betaler renter.
Det klarer han å betale fordi han har bostøtte og trygd.
Han må også spare litt hver måned
til han skal begynne å betale avdrag på lånet.

LARS ERIK BOR I EGET HUS

I den nye boligen trives Lars Erik.
Han har fått tre personlige assistenter.
Den første tiden han bodde i eget hus,
var Elfinn én av assistentene.
Det føltes trygt og godt for alle.
Det er mange som har lyst til å arbeide hos Lars Erik.

Det er ikke lett å få Brukerstyrt Personlig Assistanse – BPA.
Det koster mange penger så politikerne må bestemme det.
Torunn og Elfinn snakket med politikerne
og forklarte hvorfor Lars Erik trengte så mye hjelp.

Det er mye å legge til rette når du har BPA.
Du kan få hjelp i en organisasjon som heter ULOBA.
Det fikk Torunn og Elfinn.
Det er for eksempel ULOBA som betaler ut lønn til
assistentene som arbeider i huset til Lars Erik.

Da Lars Erik bodde i den kommunale boligen,
måtte Torunn og Elfinn ofte klage.
Etter at han kom i sitt eget hus,
er samarbeidet med kommunen blitt bra.

Huset til Lars Erik ligger sammen med
flere andre eneboliger nord i Haugesund.
Det heter Bleikemyr der han bor.
Torunn og Elfinn bor ganske nær.
Det er skoler, barnehager og butikker i nærheten.
Dagsenteret der han jobber fem dager i uka, ligger like ved.
Lars Erik har egen bil. Assistentene kjører han dit han skal.

I fritiden liker Lars Erik å bygge med Lego.
Heldigvis er det god plass på gulvet i stua hans.
Han er glad i badet sitt.
Der er det både dusj og badekar og toalett.
Både på badet og på soverommet er det mye skap.
Det er en liten gang mellom Lars Eriks del av huset
og soverommet og badet til assistenten.

Tomten er på 700 kvadratmeter med en liten hage.
Det er assistentene som har ansvaret for hagearbeidet,
men hagen er lett å stelle.

ASSISTENTENE

Som du hørte var Elfinn én av de tre assistentene til Lars Erik.
Det var trygt for alle sammen til å begynne med.
Nå er Elfinn tilbake i den vanlige jobben sin igjen,
I tillegg er det ansatt en fast sommervikar.

Assistentene jobber sammenhengende fra mandag til mandag.
Så har de to uker fri. Det kalles oljeturnus.
Når de er på jobb, har de fri mens Lars Erik er på dagsenteret.
Torunn og Elfinn har laget en plan de skal jobbe etter.
Om noen av assistentene blir syke,
hender det at Torunn og Elfinn er vikarer.
Lars Erik har bodd i huset i tre år,
og bare én av assistentene har sluttet.
De liker seg der, og de liker å jobbe en uke av gangen.

HVERDAGEN NÅ

Hverdagen til Lars Erik er som for folk flest.
Etter stell og frokost kjører assistenten han på jobb.
De begynner på dagsenteret kvart over åtte.
Klokka halv tre blir han hentet,
og så drar de hjem og spiser middag sammen.
Lars Erik bygger ikke bare med Lego,
han er glad i puslespill også.
Og så er han glad i tumleloftet.

Han går ofte ut, i svømmehallen, på kino og i teater.
Han sykler tur med tandemsykkel sammen med assistentene.
Ellers er han ofte på besøk og på reiser.
Oljeturnusen gjør det lett for assistentene å bli med han.

Lars Erik synes han har fått det mye bedre i eget hus.
Han kan komme og gå som han vil.
I den kommunale boligen måtte han være
hjemme klokka sju om kvelden.
Det er ikke noe morsomt når man er voksen.
Han føler seg også tryggere med BPA.
I den kommunale boligen ble han ofte sint
fordi hjelperne ikke forsto eller ikke hadde tid.
Nå er han nesten aldri sint.

LARS ERIK OG FAMILIEN

Lars Erik har god kontakt med foreldrene. Han er hjemme hos dem en del timer hver uke. Søsteren bor i nærheten, han er ofte der også, og han er med til familie i Stavanger. Ellers lever han sitt eget liv.

Lars Erik har fått et bedre liv, men det er ikke bare lett, Da Torunn og Elfinn sa opp plassen i den kommunale boligen, fikk de et stort ansvar.

Når en assistent blir syk, må de sørge for vikar. Det har ikke vært lett å få fast vikar.

Folk vil vite når og hvor mye de skal jobbe. Hittil har det ikke vært mye bruk for vikar, som oftest er det Torunn og Elfinn som stiller opp.

Torunn er sykepleier.

Det er bra fordi hun kan ordne med Lars Eriks medisiner.

Torunn og Elfinn tror det skal gå bra for Lars Erik med BPA, de har vært så flinke til å lage avtaler.

De jobbet veldig mye da Lars Erik skulle flytte i eget hus, Så mye at de av og til nesten ikke orket mer. Samtidig var det morsomt også, fordi de fikk det til.

Torunn og Elfinn er ikke redde for hvordan det skal gå med Lars Erik i fremtiden. Det går så greit. Assistentene liker å jobbe i huset hans. De vet også at Lars Erik har en bror og en søster som kan se etter at alt går som det skal.

(Foto: Elfinn Færevåg)

